

Participativni proračun - ga bomo le dočakali?

Mestna občina Novo mesto vztrajno zavrača participativni proračun. Številne slovenske občine ga poznajo že leta. Ga bomo po letošnjih lokalnih volitvah le dočakali?

2

Narodni dom v Novem mestu

Leta 2023 bomo v Novem mestu obeležili 150 let pričetka gradnje prvega Narodnega doma na Slovenskem. Bo do tedaj prenovljen ali v še slabšem stavbnem stanju?

3

V spomin: P. Felicijan (Jože) Pevec

Pred desetimi leti, 2. junija 2012, je sklenil svojo zemeljsko pot pater Felicijan (Jože) Pevec, član frančiškanske skupnosti, marljiv kulturni delavec in duhovni mecen Novega mesta.

6

IZZIV

Glasilo Društva Novo mesto

Izhaja polletno – 15. junija in 15. decembra

Uredil: Tomaž Golob
Lektorira: Nina Štampohar
Letna naročnina 5 evrov.

Člani dobivajo IZZIV brezplačno.
Priprava za tisk: Etna studio, Boštjan Grubar s.p.
Tisk: Tiskarna Jordan

Vir: Freepik.com

ZA participativni proračun v Mestni občini Novo mesto

Tomaž Golob

V Društvu Novo mesto pred letošnjimi lokalnimi volitvami pričakujemo živahno, predvsem pa vsebinsko bogato javno razpravo o prihodnjem razvoju novomeške občine in Novega mesta kot regionalnega središča. V društvu smo prepričani, da bi Mestna občina Novo mesto morala bolj dejavno spodbujati aktivno državljanstvo in v upravljalске procese vključiti najširšo zainteresirano javnost. Društvo bo zato na novomeško občino že pred volitvami podalo pobudo, da po zgledu številnih slovenskih občin in v skladu z 48.a členom Zakona o lokalni samoupravi v postopku priprave predloga občinskega proračuna določi višino sredstev, namenjenih financiranju projektov, ki jih bomo predlagali občanke in občani. Prav

tako bomo predlagali, da zapišejo obveznost participativnega sodelovanja občanek in občanov pri pripravi vsakoletnega občinskega proračuna v statut občine ter da participativnemu proračunu prilagodijo poslovnik Občinskega sveta Mestne občine Novo mesto in sprejmejo ustrezen pravilnik o izvajanju participativnega proračuna. Po volitvah bomo v društvu začeli zbirati podpise pod peticijo o uvedbi participativnega proračuna v Mestni občini Novo mesto.

Participativni proračun je mehanizem vključevanja občanek in občanov v odločanje o porabi proračunskih sredstev. Participativni proračun vnaprej določa delež javnih sredstev, namenjen projektom, ki jih

predlagajo in se do njih neposredno opredelijo občanke in občani Mestne občine Novo mesto. S participativnim proračunom lahko prebivalci občine ali krajevne skupnosti prepoznajo probleme, potrebe in razvojne potenciale, predlagajo rešitve in med podanimi predlogi tudi izbirajo v zavezujočem glasovanju. Participativni proračun je torej način, kako lahko člani skupnosti vplivajo na porabo javnih sredstev v svojem življenjskem okolju. Participativni proračun je uspešen, ko postane obveza pri pripravi občinskega proračuna in je obenem zaveza župana, da bo upošteval predlagane in izglasovane rešitve prebivalcev občine.

Poštnina plačana pri pošti 8105 Novo mesto

BESEDA UREDNIKA

S strahom in upanjem zremo v prihajajoče lokalne volitve, z željo, da bi se v Novem mestu vnovič vzpostavil odprt in konstruktiven dialog med nevladnimi organizacijami in občinskimi strukturami. Vsi si prizadevamo za boljši danes in jutri našega mesta in občine, tako odločevalci kot nevladne organizacije poskušamo po svojih najboljših močeh prispevati k razvoju Novega mesta, s katerim se istovetimo in v katerem živimo. Resničen razvoj lahko dosežemo le s skupnimi močmi in najširšim družbenim konsenzom. Participativni proračun je zagotovo metoda, ki spodbuja najširšo zainteresirano javnost k dejavnemu in odgovornemu sodelovanju pri izboru projektov, ki bodo prispevali k izboljšanju našega življenjskega prostora. V številnih slovenskih občinah so ga že uvedli, novomeška je žal ena redkih mestnih občin, ki se ga otepa. Kako naj razumemo tako vztrajno zavračanje sodelovanja javnosti v upravljalških procesih? Širši konsenz bo občina morala pridobiti tudi glede prihodnje namembnosti novomeškega Narodnega doma po prenovi. Narodni dom so Novomeščani zgradili z namenom, da bo služil skupnosti, predvsem pa združeval slovensko zavedne meščane. Ker že desetletja žalostno propada in je skoraj izginil iz naše zavesti, mu v tokratni številki posvečamo osrednji članek, s katerim nas avtorica vnovič spomni na njegov širši kulturni in družbeni pomen za mesto, z vso pisano paleto dejavnosti, ki so skozi desetletja potekale v njem. Drugo leto bomo namreč obeležili stopetdeset let od začetka njegove gradnje. Bo do tedaj prenovljen ali bo šla obletnica kar mimo nas?

Spoštovane članice in člani Društva Novo mesto, prosimo vas, da nam na naslov drustvo.novo.mesto@gmail.com pošljete svoj elektronski naslov, da vas bomo lažje in hitreje obveščali.

Društvo Novo mesto

Gubčeva ulica 11, 8000 Novo mesto
drustvo.novo.mesto@gmail.com
www.drustvo-novo-mesto.si
www.facebook.com/drustvonovomesto

Participativni proračun - ga bomo le dočakali?

Letošnje lokalne volitve so nova priložnost, da se županski kandidati zavežejo k uveljavitvi participativnega proračuna tudi v Mestni občini Novo mesto. Participativni proračun je bil še nedavno prej izjema kot pravilo, danes pa je v številnih slovenskih občinah uveljavljeno sredstvo dejavnega sodelovanja občanov pri prepoznavanju in izboru za njih ključnih projektov.

Tomaž Golob

Pobuda za uveljavitev participativnega proračuna je bila pred leti podana tudi v Novem mestu. Občinska svetnica Uroš Lubej in Maja Žunič Fabjančič s predlogom nista uspela, ker je županovo razumevanje participacije občanov in občanov zgolj pri izboru projektov v okviru krajevnih skupnosti. To bi bilo lepo, če bi bilo res. Krajevne skupnosti sicer prejemale proračunska sredstva Mestne občine Novo mesto za svoje redno delo in projekte, vendar so ta sredstva minimalna in ne omogočajo večjih investicijskih naložb, njihov izbor in izvedba sta še vedno v pristojnosti župana in občinskih služb.

Praksa iz drugih slovenskih občin, številne med njimi imajo status mestnih občin, kaže, da participativni proračun ugodno vpliva na naslednje družbene dejavnike:

- povrne se zaupanje občanov v demokratični politični sistem na lokalni ravni;
- poveča se zadovoljstvo občanov, ker lahko neposredno vplivajo na dvig kakovosti bivanja v njihovem kraju ali mestnem predelu, kar pozitivno vpliva tudi na njihovo istovetenje s krajem bivanja;
- sredstva se porabijo bolj učinkovito in transparentno;
- zagotovi se bolj enakomeren razvoj krajevnih skupnosti v občini.

Uveljavitev participativnega občinskega proračuna je zahteven postopkovni in tehnični zalogaj, najprej za občinske službe, ker zahteva precejšnje znanje in izkušnje, zato je pomembno, da ga razumemo kot dolgoročen mehanizem soupravljanja občanov, ki zahteva svoj čas, predvsem pa odkrit dialog z zainteresirano javnostjo.

Po drugi strani pa sodelovanje občanov in občanov v javnih zadevah zahteva od njih vedno večje znanje s področij informacijskih znanj in digitalnih tehnologij. In tu se rado zatakne. To smo temeljito izkusili pri letošnjem občinskem razpisu za sofinanciranje programov in projektov društev, ki je bil izredno

zahteven tudi za digitalno pismene, za manj večje pa je bil brez zunanje pomoči povsem neobvladljiv. Prepogosto se pozabi, da se želijo v dejavno življenje občine vključiti tudi digitalno slabše pismeni, npr. starejše prebivalstvo. Skupnost občin Slovenije in Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij (CNVOS) sta zato že leta 2017 izdala Smernice za vključevanje občanov in drugih zainteresiranih skupin v procese odločanja v občini, vključno z uveljavitvijo občanom razumljivih in dostopnih postopkov za izvedbo participativnega proračuna.

PDF PUBLIKACIJA
Smernice za vključevanje občanov in drugih zainteresiranih skupin v procese odločanja v občini

Pri izboru projektov v okviru participativnega proračuna je priporočljivo čim bolj upoštevati njihovo enakomerno geografsko porazdelitev na ravni občine ali posamezne krajevne skupnosti ter se pri tem nasloniti na organe krajevnih skupnosti, društva, skratka vključevati dejavne dele skupnosti ter vključiti njihove izkušnje in poznavanje okolja.

Zanesljivost je eden izmed glavnih dejavnikov gradnje zaupanja v skupnosti. Zato je treba zagotoviti, da so vsi postopki in procesi v participativnem proračunu izvedeni skladno z dogovori. Izkušnje kažejo, da udeležba in angažma občanov močno upadeta, če se pravila in postopki spreminjajo

Občinska svetnica Uroš Lubej in Maja Žunič Fabjančič sta že leta 2019 v okviru razprave o proračunu Mestne občine Novo mesto predlagala uvedbo participativnega proračuna v Mestni občini Novo mesto. Njena pobuda se je omejila na izvajanje participativnega proračuna zgolj v okviru triindvajsetih krajevnih skupnosti, ker sta sledila mnenju župana, da občina sodeluje v zagotavljanju participativnega proračuna s sredstvi, ki jih v okviru vsakoletnega proračuna namenja krajevnim skupnostim. Občina bi participativnemu proračunu namenila 1.000.000 evrov, pri čemer bi se ta denar zagotavljal vsaki dve leti. Prvo leto bi bilo namenjeno zbiranju in selekcioniranju predlogov ter glasovanju, drugo leto pa izvedbi. Sredstva bi se razdelila v pravičnih deležih med krajevne skupnosti po vnaprej znanih kriterijih. Posebno pozornost sta predlagatelja namenila skupini mladih. Pravico predlagati in glasovati o projektih bi namreč imeli tudi mladi od dopolnjenega 15. leta starosti. Prav tako bi mladi poleg krajevnih skupnosti tvorili posebno skupino upravičencev do sredstev participativnega proračuna.

Vir: <https://www.predlagaj-nm.si/2019/11/11/predlog-vedbe-participativnega-proracuna-v-mestni-obcini-novo-mesto/>.

sredi postopka ali po postopku, če je negotova politična podpora in če se izglasovani projekti iz kakršnih koli razlogov ne izvedejo.

Kako izpeljati participativni proračun

Zainteresirane občanke in občane je treba že vsaj mesec pred začetkom zbiranja predlogov obvestiti o načrtovanem začetku izvajanja participativnega proračuna. Ker mora biti participativni proračun dostopen različnim demografskim in ekonomskim skupinam, je treba skrbno izbrati primerne komunikacijske kanale in postopke, npr. z oddajo predlogov tako prek spleta, navadne pošte, osebne oddaje na vložišču občine ali sedežu krajevne skupnosti. Zelo pomembno je, da občina sproti objavlja prispele predloge in v ta namen odpre spletno (pod)stran participativnega proračuna.

Po končanem zbiranju predlogov delo prevzamejo strokovne službe mestne uprave. Njihova naloga je, da iz množice prispelih predlogov na podlagi vnaprej znanih in javno objavljenih kriterijev izluščijo ali oblikujejo projektne predloge, ki bodo osnova za izvedbo glasovanja.

Vsak zavrtni predlog v fazi pred glasovanjem mora vsebovati jasno obrazložitev, kateremu kriterijev ni ustrezal oz. zakaj je bil izločen, po drugi strani pa je smiselno zelo podobne predloge združiti ter projektne predloge finančno ovrednotiti.

Princip participativnega proračuna je, da občani z glasovanjem sami odločajo med predlaganimi projekti, in sicer na ravni občine ali posamezne krajevne skupnosti. Seznam projektov predlogov je osnova za glasovanje. Nastali seznam se naj oblikuje v pregledno obliko, po možnosti na eno A4-stran, s predvidenim prostorom za označbo, ki bo pomenila oddan glas.

Dobro je, da se prednostni seznam, ki je bil izglasovan, objavi na spletni (pod)strani občine, posreduje medijem in tudi sicer objavi na krajevno običajen način.

Po navadi se občine odločijo za elektronski način glasovanja, vendar je pri tem treba upoštevati, da

Primeri dobre prakse

Mestna občina Ljubljana

<https://www.ljubljana.si/sl/mestna-obcina/proracun-mestne-obcine-ljubljana/izvajanje-participativnega-proracuna/>

Mestna občina Nova Gorica

https://www.nova-gorica.si/v-sredis-cu/2020111814532897/participativni-proracun_2020_2022/

Mestna občina Krško

<https://www.krsko.si/objave/290>

Mestna občina Maribor

<https://www.mariborsodeluj.si/>

Mestna občina Ptuj

<https://www.ptuj.si/objava/383191>

Mestna občina Koper

<https://www.koper.si/obcina/participativni-proracun-mestne-obcine-koper-za-leti-2021-in-2022/>

Mestna občina Kranj

<https://predlagaj.kranj.si/>

Mestna občina Slovenj Gradec

<https://www.slovenjgradec.si/Mestna-ob%C4%8Dina/Participativni-pror%C4%8Dun>

Mestna občina Murska Sobota

<https://murska-sobota.si/odlocajmo-skupaj-participativni-proracun-mestne-obcine-murska-sobota-za-leto-2022>

Občina Laško

<https://www.lasko.si/staticne/6352-participativni-proracun-obcine-lasko-2021>

Občina Radovljica

<https://www.radovljica.si/novica/261744>

Občina Dol pri Ljubljani

<https://www.dol.si/sl/content/e-obcina-participativni-proracun.html>

Občina Izola

<https://www.izola.si/novica/568710>

Občina Ankanan

[https://obcina-ankaran.si/sl/nasa-obcina-participativni-proracun](https://obcina-ankaran.si/sl/nasa-obcina/participativni-proracun)

morda vsak uporabnik ne bo več upravljajo z aplikacijo in bo pri tem potreboval pomoč. Kot dobra praksa se je izkazala metoda, da je uporabnikom ob določenem času na določenem kraju na voljo oseba, ki zainteresirane občane na računalniku vodijo skozi postopek glasovanja, vendar kljub temu priporočamo tudi možnost glasovanja po redni pošti.

Projekti s prednostnega seznama se umestijo v občinski proračun po zaporedju od tistega, ki je prejel največ glasov, do tistega, ki jih je prejel najmanj, dokler njihova skupna vrednost ne izpolni celotnega zneska, namenjenega za participativni proračun. Rezultate postopka glasovanja je treba objaviti na spletni (pod)strani občine s podrobnim opisom vseh izbranih projektov in pripisom prejetega števila glasov.

Vir: <https://skupnostobcin.si/participativni-proracun/>.

REDNO DELO IN PROJEKTE DRUŠTVA NOVO MESTO FINANČNO PODPIRA

Narodni dom v Novem mestu

Zapuščena stavba sredi starega mestnega jedra, »oblečena« v kovinsko mrežo, danes malokomu pade v oko. Morda samo mimoidočemu, ki hiti mimo v upanju, da se mogočno pročelje ne bo podrlo prav nanj. Le malokdo ve, da je ta stavba nekdanji Narodni in pozneje Sokolski dom, središče kulturnega in političnega delovanja Slovencev v Novem mestu konec 19. in v začetku 20. stoletja. Še manj pa je verjetno takih, ki bi vedeli, da je ta, danes zapuščena stavba prvi Narodni dom, zgrajen na slovenskih tleh. Vsa večja slovenska mesta so svoj narodni dom dobila dosti pozneje.

Judita Podgornik Zaletelj

Novomeška čitalnica je bila kot društvo slovenskih narodnjakov ustanovljena leta 1865. Močno spodbudo njeni ustanovitvi je dalo veliko praznovanje ob 500. obletnici ustanovitve Novega mesta. S svojo dejavnostjo so čitalničarji sprva gostovali po takratnih novomeških gostilnah in hotelih. Največ časa so gostovali v hotelu Pri kroni na Glavnem trgu, od koder so se morali leta 1872 zaradi lastnikovega nemškutarskega delovanja preseliti v gostilno Pri zlatem levu ob Ljubljanskih vratih, ki jo je vodila Josipina Skaberne.

Zaradi neprimernih prostorov so začeli razmišljati o lastni stavbi. Ideja je padla na plodna tla in 6. januarja 1873 je bil imenovan Odsek za stavbo narodnega doma, ki je hitro začel s pripravami za gradnjo. Čitalnica je zelo hitro kupila tri parcele v središču mesta.

Narodni dom stoji v najožjem središču starega mestnega jedra, ob Sokolski ulici, ki se od severa proti jugu spušča vzporedno z Glavnim trgom in tvori vogal Sokolske in Cvelbarjeve ulice, po kateri je dostop do osrednjega novomeškega trga. Prav dostop do Glavnega trga, najiminitnejšega novomeškega mestnega prostora, je narekoval položaj glavnega vhoda v osrednjem vzhodnem pročelju stavbe, s čimer se razkriva tudi izbran poudarek v mestnem urbanizmu.

Načrte za novo stavbo je izdelal stavbenik Alfred Kappner iz Zagreba. Žal se celotni načrt ni ohranil. Ohranjena je le risba glavnega, vhodnega pročelja. V Slovenskem narodu z dne 21. 3. 1873 je dopisnik podrobno opisal novo stavbo. Prvi komentar o načrtu je, da bo dom odlično poslopje. V pritličju naj bi bila prostora za gostilno in stanovanje za krčmarja. Zraven naj

bi bile tudi sobe za oddajanje gostom. V prvem nadstropju naj bi bila dvorana dolga 10 sežnjev, zraven pa naj bi bili še dve svetli sobi za branje. Na vrtu naj bi bila kegljišče in ledenica. Po opisu sodeč je bil dom v začetku načrtovan manjši, kot je bil na koncu zgrajen in kakršnega poznamo danes.

Temeljni kamen poznejšemu Narodnemu domu so slovesno postavili 8. junija 1873. Poročevalec Slovenskega naroda našteje celo vrsto znanih in pomembnih mož takratnega slovenskega političnega in kulturno-prosvetnega življenja. Slovesnosti so se udeležili Navratil iz Metlike ter dr. Vošnjak in dr. Zarnik iz Ljubljane. Med slovesnostjo so v temeljni kamen položili kositrno skrinjico, v kateri so bili ustanovno pismo ter slovenski in drugi časopisi. V ustanovnem pismu je bil na kratko popisani razvoj narodne ideje na Slovenskem in na Dolenjskem ter zgodovina novomeške čitalnice. Vse skupaj je bilo nato zazidano v temeljni kamen.

Dvorana v Narodnem domu, pripravljena za Tajski večer. Likovno dvorano je uredil Božidar Jakac, ki je izdelal tudi več kulis za gledališke predstave. Fotografijo hrani ZVKDS, OE Novo mesto.

Načrt pročelja Narodnega doma. Avtor načrta Alfred Kappner, izvirnik hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu. Sken restavriranega načrta iz arhiva ZVKDS, OE Novo mesto.

Po začetnem zagonu in uspešni gradnji v prvem letu je bila leta 1874 stavba na pol zgrajena in pokrita. Kljub temu da je začelo primanjkovati denarja, je bilo 14. novembra 1875 že slavnostno odprtje nove stavbe. Urejeno in porabi predano je bilo le pritličje. Gradnja se je nato počasi nadaljevala. Nov zagon in finančna sredstva za dokončanje je dala leta 1884 ustanovljena Delniška družba Prvi Narodni dom, ki je izdala delnice za zbiranje sredstev za dokončanje Narodnega doma v Novem mestu. Očitno so bili pri tem uspešni, saj se je gradnja že naslednje leto uspešno zaključila.

Narodni dom je postal središče slovenskega kulturnega dogajanja v takratnem Novem mestu kot protiutež agresivni nemško stremeči skupini meščanov.

Skozi celo leto so v Narodnem domu potekale številne prireditve, ki jih je pripravila Čitalnica ali pa je k sodelovanju povabila tudi druga društva. Tako lahko 15. oktobra

1887 v Dolenjskih novicah preberemo, da ima novomeška čitalnica »jako lep gledališki oder«, ki mu na Kranjskem ni bilo podobnega. Pisec nadaljuje: »Zadnjo nedeljo 9. oktobra pak so prišli celo tudi ljudje iz okolice v čitalnico, komur pak se saveđa ni čuditi, kajti tri društva, Čitalnica, pevsko društvo in Sokol, so praznovali god našega presvitlega cesarja.« Sledi natančen opis vseh nastopajočih, ki jih pisec močno hvali. V Dolenjskih novicah z dne 1. 2. 1888 pa lahko preberemo, da je bilo Čitalnično gledališče »pretečeno nedeljo do zadnjega prostorčka napolnjeno. Predstavljal se je kaj lepa igra: Požigalčeva hči. Reči smemo, da tudi najbolj razvajeni človek moral je biti s to predstavo popolnem zadovoljen. Občinstvo sme p. t. dileantom, ki se brez najmanjše lastne koristi trudijo, prav hvaležno biti«.

Redno so v začetku februarja pripravljali slavnosti v čast Valentinu Vodniku, popularni pa so bili tudi pustni plesi v Narodnem domu. V Dolenjskih novicah dne 15. januarja 1889 lahko preberemo napoved za pustni ples: »Pri maskeradi imajo maske brezplačen vstop; nemaskirani plačajo pri vstopu 30 kr. globe in prejmejo neko šaljivo stvar. Začetek vsakokrat ob 8. uri.«

Zaradi raznovrstne uporabe prostorov in dotrajanosti so člani Čitalnice na prelomu stoletja že začeli razmišljati o spremembah in obnovi Narodnega doma. Zato je bil leta 1907 ustanovljen Stavbni odsek za preureditev in razširitev prostorov. O možnih spremembah je še istega leta v Novem mestu predaval inž. Bloudek. Razmišljali so predvsem o povečavi odra in zaradi tega tudi o razširitvi dvorane. Do vsaj delne uresničitve teh idej je prišlo šele po koncu 1. svetovne vojne, saj je bila v letih 1915 do 1917 v Narod-

Predstava za otroke. Fotografijo hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu.

nem domu nastanjena vojaška rezervna bolnišnica Nagy Kikinda (Velika Kikinda).

Med pomembnejše prireditve, ki so potekale v prvih letih po končani 1. svetovni vojni v takrat še Narodnem domu, izstopajo prireditve ob novomeški pomladi septembra in oktobra leta 1920. Novomeška pomlad je naziv za kulturno-umetniško manifestacijo iz leta 1920, katere glavni pobudniki so bili znani slovenski umetniki, med katerimi so najbolj znani pesnik Anton Podbevšek in Miran Jarc ter slikar Božidar Jakac, ki je k umetniškemu ustvarjanju pritegnil še umetnike mlajše generacije – Ivana Čarga, Zdenka Skalyckega in Marjana Mušiča. Zadnji se je pozneje uveljavil v arhitekturi in gibanju, ki je bilo sprva brez imena, tudi nadel danes uveljavljeno ime. Omenjeni umetniki so ob sodelovanju še nekaterih drugih pripravili prvo pokrajinsko umetniško razstavo v Novem mestu, nad katero je pokroviteljstvo prevzel takrat že uveljavljeni slikar Rihard Jakopič. Odprtje

te razstave je bilo 26. septembra 1920, dogodek pa je spremljal koncert Marija Kogoja in recitacijski nastop Antona Podbevška in Mirana Jarca. Nastop se je zgodil v dvorani Narodnega doma. Na prireditvah in nastopih, ki so sledili odprtju, so sodelovali tudi umetniki iz drugih delov Slovenije. Posebej je odmeval že omenjeni literarni večer avantgardističnega pesnika Antona Podbevška in pesnika Mirana Jarca v dvorani Narodnega doma. V družbi s kritikom Josipom Vidmarjem in slikarjem Franom Tratnikom so sledile burne razprave o umetnosti, njenem bistvu ter pomenu za človeka in družbo. Tako je dobila novomeška pomlad tudi nekakšno vlogo prebujevalnice narodne zavesti in je močno vplivala na delovanje umetnikov v dvajsetih letih 20. stoletja, med katerimi je najbolj znan Srečko Kosovel, ki je pozneje sodeloval pri reviji Trije labodi, ki je, kot posledica novomeške pomladi, začela izhajati leta 1921 v Novem mestu. Dogodek je v času, ko mediji še niso mogli dnevno poročati o vseh dogodkih,

javno in politično zelo odmeval, saj je izbruhnil kot požar ter preplaval celotno Slovenijo. Kolektivni nastop slikarjev, glasbenika Marija Kogoja in novomeških pesnikov, tedaj mladeničev, je bil novost, ki je zamisel o novi umetnosti in novem razmisleku o človeku po prvi svetovni vojni združil v gibanje in kolektivno zasetje. Gibanje bi verjetno ostalo na lokalni ravni, če ne bi bilo navezave znotraj trojice Podbevšek–Marij Kogoj–Josip Vidmar, ki je kriva, da se je razširilo. Novomeška pomlad je namreč svojo ponovitev kmalu doživela še v Ljubljani, kar v slovenskem kulturnem prostoru pomeni začetek in izvir t. i. zgodovinske avantgarde, ki je temeljito prevetrila tedanje slovensko literarno-umetniško ozračje.

Delovanje Čitalnice je počasi usihalo. Postajala je le še upravljavec Narodnega doma in prostore v njem oddajala drugim. Septembra 1925 so člani Čitalnice sprejeli sklep o razpustitvi društva. Vsa lastnina je prešla na novomeške Sokole.

Za svoje potrebe so Sokoli stavbo temeljito prenovili, povečali so dvorano ter postavili oder in balkon v dvorani. Sokolski dom, kot so tedaj poimenovali Narodni dom, je postal središče kulturnega dogajanja v Novem mestu, ki je bilo pomemben del aktivnosti Sokolov. Kot je bilo narodnobuditeljsko delovanje čitalnice konec 19. stoletja pomembno za ohranitev in prevlado Slovenstva tako v Novem mestu kot tudi v drugih večjih krajih, pa so Sokoli s svojo kulturno dejavnostjo, predvsem pa bogato knjižnico, ki so jo hranili v prostorih Narodnega doma, v času med obema vojnama, bistveno prispevali k razvoju naprednega gibanja v Novem mestu in na Dolenjskem. Prve zametke knjižnice lahko zasledimo že v okviru Čitalnice. Ta je konec leta 1907 odprla javno knjižnico, kjer so bile knjige namenjene izposoji. Po letu 1925 je knjižnica prešla v upravljanje Sokolov, kjer pa so bili zelo dejavni mlajši člani – dijaki. Knjižnica, ki je imela bogat popis naslovov knjig, je z delom prenehala leta 1941, ko so se v Narodnem domu naselili karabinjerji. Do jeseni 1943 se je večina knjig ohranila, po prihodu Nemcev pa je bila uničena in knjige raznesene po hišah. Kot celota se je ohranil le manjši del gradiva, ki je bilo nato vključeno v gradivo današnje Knjižnice Mirana Jarca. O bogatem in pomembnem kulturnem delovanju Sokolov priča spominska plošča v obliki odprte knjige, ki je bila leta 1957 vzidana na vhodno pročelje Narodnega doma.

Kulturno dogajanje v Sokolskem domu je močno vplivalo tudi na slikarja Božidarja Jakca. Bil je redni obiskovalec knjižnice in različnih prireditev. Ob tem je dejavno sodeloval pri posameznih dogodkih, saj je večkrat poskrbel za likovno opremo dvorane in kulise za gledališke predstave, ki jih je pripravljala dramska skupina. Za najmlajše so po letu 1936 ustanovili lutkovni oder, ki je ob nedeljah pripravljaval lutkovne predstave. Besedila za predstave so pisali tudi sokoli, med njimi prof. Janko Krajec, učitelj Ludvik Koželj in prof. Branko Rudolf.

Novomeški sokol je imel pomembno vlogo tudi na glasbenem področju, saj so v okviru društva delovali tamburaški, salonski in jazzovski orkester ter pevske skupine.

Po drugi svetovni vojni je postala lastnica stavbe Fizikurna zveza Slovenije in za njo Partizan Slovenije, Zveza za telesno vzgojo Ljubljana kot pravna naslednica Sokolov. Prostore je že kmalu po koncu vojne zasedla Jugoslovanska ljudska armada in jih vse do februarja 1977 uporabljala za potrebe Doma JLA.

Po letu 1977 nekdanji Narodni dom izgubi prvotno funkcijo, ki je bila namenjena javnosti in kulturni dejavnosti meščanov. V njegovih

Miklavževanje v Narodnem domu. Sokoli so ob prihodu sv. Miklavža vsako leto pripravili posebno predstavo in obdarili otroke. Fotografijo hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu.

Dvorana v Narodnem domu po 2. svetovni vojni. Fotografijo hrani Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu.

prostorih si je najprej uredil prostore Dolenjski projektivni biro, med letoma 1988 in 1997 pa v Narodnem domu opravlja del dejavnosti Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto.

Po izselitvi zavoda je stavba Narodnega doma nekaj časa samevala zapuščena. Že v začetku leta 1998 je takratni župan Mestne občine Novo mesto Franci Koncilijski imenoval Projektni svet za obnovo Narodnega doma. Istega leta je Mestna občina Novo mesto z menjalno pogodbo postala lastnik Narodnega doma in odkupila sosednjo Mehletovo hišo. S tem se je sprostil prostor za Narodnim domom in dana je bila možnost za njegovo morebitno širitev ter ureditev dvorišča.

Kljub temu da je gradnja trajala več kot deset let, pa je bil prav Narodni dom v Novem mestu prvi namensko zgrajeni Narodni dom na Slovenskem. Vsa večja slovenska mesta so svoj narodni dom dobila dosti pozneje – Ljubljana 1896, Celje 1897, Maribor 1899 in Trst leta 1904.

Gradnja novomeškega narodnega doma je odmevala na Slovenskem. V Slovenskem gospodarju z dne 23. 2. 1882 je pisec ob pisanju o prepotrebem narodnem domu v Ljubljani za zgled postavil Novo mesto, ki tak dom že ima. Verjetno je gradnja narodnega doma v Novem mestu toliko bolj odmevala, saj je Novo mesto do leta 1865 veljalo za zaspano mesto. Dopisnik K. P. se v časopisu Naprej 4. 9. 1863 sprašuje, kaj dela »sloveče mejsto, dolenjski Rim«, ki je veljalo za zaspano in narodni stvari izgubljeno mesto. Dejstvo, da so se Novomeščani ob praznovanju 500-letnice svojega mesta zbudili in nato pohiteli z gradnjo lastnega narodnega doma, je verjetno odmevalo širše in spodbudilo tudi druga mesta k gradnji narodnih domov.

Prav zaradi vseh teh dejstev je Narodni dom v Novem mestu s posebnim vladnim odlokom pridobil status kulturnega spomenika državnega pomena.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije je leta 2007 izdelal Konservatorski načrt za prenovo Narodnega doma, ki je bil dopolnjen leta 2022. V njem so podana izhodišča za prenovo. Z ustrežno javno vsebino bo Narodni dom po prenovi vrnjen mestu in bo vnovič služil namenom, zaradi katerih je bil pred skoraj 150 leti tudi zgrajen.

Nekaj izbranih virov in literature o Narodnem domu v Novem mestu

Arhivski viri

1. Arhiv Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto, mapa Sokolska ulica 1;
2. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino, Novo mesto, fond Narodna čitalnica, Novo mesto, NME 165, št. škatle od 1 do 5;
3. Dolenjske novice, od 1885 do 1919;
4. Slovenski narod, leti 1872 in 1873;

Literatura

1. Jarc, Janko, Novomeški Narodni dom, Dolenjski list, priloga, 8. 4. 1982;
2. Jarc, Janko, Stavbenik novomeškega Narodnega doma, Rast, št. 3 (1992), str. 168–169;
3. Komelj, Bogo, Devetdeset let telovadbe v Novem mestu, Del 1, Novomeški Sokol: 1887–1945, Novo mesto, 1977;
4. Kreft, Lev, Rekvijem za avantgardo, Rast, št. 3/1990, str. 214–219;
5. Ložar, Alenka, Novomeška čitalnica, domača naloga za zaključni izpit, Novo mesto, 1961; tipkopis hrani Knjižnica Mirana Jarca;
6. Matijević, Meta, Prvi narodni dom v Sloveniji, Dolenjski list, 13. 7. 1989;
7. Podgornik, Judita, Narodni dom v Novem mestu (prvo leto gradnje skozi oči dopisnika Slovenskega naroda), Rast, št. 3 (1991), str. 275–277;
8. Skale, Otmar, Narodni dom v Novem mestu, Dolenjski list, 20. 1. 1951.*

Okrožnica članicam in članom Društva Novo mesto

Epidemija koronavirusa je sprožila nove družbene procese in metode delovanja, ki zahtevajo vse manj osebnega stika, ti pa so vse bolj površni in kratkotrajni. Kako se prilagoditi novi stvarnosti, je Društvo Novo mesto v tem, hitro spreminjajočem se svetu sploh še potrebno?

Spoštovani,

od našega zadnjega skupnega srečanja na zboru članov 16. marca 2019 so minila že dobra tri leta in pol. Zbor članov smo posvetili obeležitvi 25-letnice delovanja Društva Novo mesto z zavezo, da se bomo tudi v prihodnje srečevali v čim večjem številu in z bore članov obogatili s spremljajočim programom, skupnim kosilom in fotografiranjem. Žal smo ostali le pri lepih željah, ker smo se morali že v začetku leta 2020 soočiti z epidemijo novega koronavirusa, ki še kar traja. Virus ni samo zarezal v kakovost našega življenja, temveč tudi delovanja Društva Novo mesto. Ni samo onemogočil druženja med člani, z nepremostljivimi težavami smo se v društvu soočili pri izvedbi številnih projektov in programov, kot so pogovorni večeri in tradicionalni kulturni dogodek na Ta veseli dan kulture v začetku decembra, tako da smo pri življenju ohranili le dejavnosti, ki jih lahko izvajamo po spletu in družbenem omrežju, ter založniško dejavnost.

Za v precejšnji meri oteženo delovanje društva pa ni kriva le epidemija, ta je omejila predvsem osebne stike in z njimi povezane dejavnosti, naše starejše članstvo pa je praviloma slabše digitalno pismeno, še večja ovira so hitro spreminjajoče se družbene razmere, ki jim naše društvo v obstoječih okvirih delovanja ne more več slediti. Če želimo praznovati 30-letnico društva in jo tudi primerno obeležiti, se bomo morali v društvu temeljito reorganizirati, predvsem pa se organizacijsko in programsko prilagoditi novi stvarnosti. Če nam ne bo uspelo, bo Društvo Novo mesto prenehalo delovati na predvečer častitljive obletnice.

Kot največji težavi Društva Novo mesto sta se v minulem obdobju izkazali programska razpršenost in organizacijska nedorečenost na različnih poljih društvenega delovanja, ki segajo od urejanja prostora, varstva okolja in kulturne dediščine, prometa, domoznanstva do likovne umetnosti in založništva. Ne glede na to, da imamo vse našete dejavnosti zapisane v društvenem statutu, se je izkazalo, da je tako pester kolaž strokovno zahtevnih področij težko usklajevati in obenem še pričakovati, da se bodo aktivni člani društva spoznali po malem na vse in ob tem še strokovno kredibilno sodelovali v javnih zadevah. Če želimo skladno s statutom ohraniti pestrost delovanja, biti obenem družbeno koristni in javno prepoznavni, je ena od poti zagotovo ustanovitev različnih sekcij znotraj krovnega Društva Novo mesto, v katerih bodo lahko delovali tudi nečlani. Za enkrat so zanimive sekcije s področij urejanja prostora, domoznanstva in literature. Sekcije bi delovale dokaj samostojno, vendar v skladu z društvenim statutom, predstavniki sekciji pa bi bili člani upravnega odbora, da bi lahko sproti usmerjali društvene dejavnosti. Starejša generacija članic in članov je identitetno močno navezana na društvo in mu stoji ob strani tudi v težkih časih, za srednjo in mlajšo generacijo pa je društvo zanimivo le še kot servis za uresničevanje projektnih zamisli, vendar vedno znotraj programskih in organizacijskih okvirov, kot jih določa društveni statut.

Dr. Tomaž Golob,
predsednik društva

P. Felicijan (Jože) Pevec, duhovni mecen Novega mesta

2. junija 2012 je sklenil svojo zemeljsko pot pater Felicijan (Jože) Pevec, predan član frančiškanske skupnosti in marljiv kulturni delavec, ki je s svojim delom in zgledom poosebljal tisočletno zavezanost besedi in knjigi, globoko ukoreninjeno v duhovni tradiciji redovnega življenja. Pokopan je v grobnici Karmelske kapele frančiškanskega samostana v Novem mestu.

Darja Peperko Golob, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

Življenjska pot

Rodil se je 25. februarja 1950 v Temenici blizu Šentvida pri Stični materi Rozaliji in očetu Francu kot najstarejši od treh otrok. Družina je nato živela v Kočevju. Po odločitvi za duhovniški poklic se je šolal v semenišču v Pazinu na Hrvaškem in spoznal, da želi postati frančiskan. Po opravljenem noviciatu pri frančiskanih v Kostanjevici pri Novi Gorici je leta 1966 vstopil v frančiškanski red. Šolanje je nadaljeval v Splitu in se leta 1970 vpisal na teološko fakulteto v Ljubljani. Leta 1976 je bil v Nazarjah posvečen v duhovnika. Naslednje leto je bil redno nastavljen v Novo mesto za kaplana v frančiškanski cerkvi sv. Lenarta, kamor je prihajal že v študentskih letih kot nedeljski pomočnik. Ob koncu sedemdesetih let 20. stoletja je eno leto kaplanoval v Dobovi pri Brežicah in zatem v Novi Štifti, nato pa se je leta 1984 po težki bolezni za stalno vrnil v Novo mesto.

Odlikoval ga je izjemen posluš za delo z mladimi, s šibkimi in ranljivimi, ki jim je v življenju pomagal iskati vero, upanje in ljubezen. Deloval je kot katehet in več let vodil srečanja z otroki in odraslimi s posebnimi potrebami Vera in luč.

Knjižničar, zbiralec in raziskovalec kulturne dediščine ter bibliopedagog

Ljubezen do knjig in branja mu je bila dana že v ranem otroštvu. Njegov ded je bil velik ljubitelj knjig in strasten bralec, ki je knjige celo sam vezal ter jih čuval pod ključem.

Pater Felicijan je kot eden redkih slovenskih samostanskih knjižničarjev opravil tečaj za pripravo na strokovni izpit v Narodni in univerzitetni knjižnici ter po opravljenem bibliotekarskem izpitu prevzel urejanje in vodenje knjižnice frančiškanskega samo-

stana v Novem mestu. Pod njegovim vodstvom sta leta 1991, ob 245-letnici novomeške gimnazije, katere zgodovina je bila dolgo tesno povezana s frančiskani, samostan in Novo mesto dobila prenovljeno frančiškansko knjižnico – najstarejšo še vedno delujočo knjižnico v Novem mestu in enega največjih kulturnih spomenikov v Sloveniji. Pater Felicijan je bil izvrsten poznavalec knjižnega in neknjižnega bogastva, hranjenega v frančiškanski knjižnici, zlasti inkunabul – ob prenovi knjižnice je odkril več dragocenih prvotiskov kot tudi veliko starih in dragocenih ekslibrisov v knjigah.

Bil je tudi cenjen bibliopedagog mladim obiskovalcem knjižnice in zavzet mentor ter podpornik raziskovalcev.

!...! in p. Felicijan Pevec, ki si spoštljivo natika bele rokavice, preden bo v roke prijel kako dragotino frančiškanske knjižnice in jo s svojim značilnim humorjem predstavil skupini mladih, ki z zadržanim dihom čaka njegovih besed. !...!

Tomaž Koncilijski, profesor, Gimnazija Novo mesto

!...! Iz knjižničnih in arhivskih zakladov je res znal s toplo skrbjo in zavzetostjo poiskati marsikaj takega, za kar sploh nisem vedel, da je kdaj izšlo ali bilo napisano. Rad je imel čas, da je prej pripravil in poiskal, večkrat pa je znal svoje obiskovalce še kasneje razveseliti z bogato pošto: in v njej kopije dokumentov in tiskov prav o vprašanih, ki so ga zanimala. Včasih sem se zbal, da bom moral pisati prispevek spet na novo, ko je v naslednjem pismu priložil še kaj zanimivega. !...!

Branko Šuštar, kustos, Slovenski šolski muzej

P. Felicijan v knjižnici frančiškanskega samostana v Novem mestu leta 2010 (foto: Boštjan Pucelj)

Kot navdušen zbiralec in preučevalec raznovrstnega domoznanskega gradiva je v samostanu ustvaril dragocene zbirke ekslibrisov, podob, starih razglednic, grafičnih listov, zemljevidov, bil je numizmatik in filatelist, ki je številne za Novo mesto in Dolenjsko pomembne redkosti pridobil v antikvariatih ter na njemu posebej ljubih dražbah starih tiskov in predmetov.

Delo patra Felicijana Pevca je deset let po njegovi smrti dobilo nesporno pomembno mesto v kulturni zgodovini Novega mesta. Vendar je njegovo neprecenljivo kulturno, knjižničarsko in zbirateljsko delo treba nadaljevati in nadgraditi. Samostanska knjižnica je namreč po desetletju odsotnosti knjižničarja varuha, ki bi jo vodil (in urejal), v nezavidljivem stanju. Tudi dragoceno občutljivo domoznansko gradivo, ki ga je p. Felicijan najmanj dvajset let predano pridobival, je podvrženo postopnemu propadanju in uničenju, zato ga je treba čim prej urediti in hraniti v skladu z bibliotekarsko in arhivsko stroko.

»Felijsko« življenje je bilo na tisoč načinov prepleteno s knjigo in kulturo

Feli, kot so ga Novomeščani ljubkovalno imenovali, je bil zelo dejaven in prepoznaven v kulturnem življenju Novega mesta kot tudi v širšem slovenskem prostoru.

Dragocenosti frančiškanske knjižnice je predstavljal navzven tudi s publicistično in razstavno dejavnostjo ter bil zavzet organizator kulturnih dogodkov v lokalnem okolju. Knjižnica frančiškanskega samostana v Novem mestu je za časa njegovega vodenja postala ena od glavnih kulturnih znamenitosti Novega mesta, ki so si jo želeli ogledati številni obiskovalci od blizu in daleč. Njenemu bogastvu, ki danes obsega okrog 20 000 enot gradiva, je bila leta 2010 posvečena obsežna razstava Flores in colores v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, katere soavtor je bil pater Felicijan, ki je spomladi 2012 še zadnjič odprl razstavo knjižnih zakladov novomeškega frančiškanskega samostana v Dolenjskem muzeju v Novem mestu.

Za svoje bibliotekarsko, bibliofilsko, publicistično in bibliopedagoško delo je p. Felicijan Pevec leta 2005 prejel Trdinovo nagrado, ki jo podeljuje Mestna občina Novo mesto za najvišje dosežke na področju kulture.

Vera v moč knjige, ki očisti in odrešuje ter spreminja svet – na bolje!

Posebej tesne vezi je p. Felicijan spletel z novomeško Knjižnico Mirana Jarca, kjer je pripravil več razstav in predavanj o domoznanskem gradivu, ki ga hranita obe ustanovi, zavedajoč se pomena nje-

govega ohranjanja. Sodelovanje z njim je bilo navdihujoče; ne srečaš zelo pogosto v življenju človeka, sodelavca v skupnih strokovnih izzivih, kot je bil pater Felicijan, ki v ospredje ni postavjal sebe in svojih hotenj, ampak je znal tankočutno prisluhniti tudi željam drugih ter nam pri tem nevsiljivo nudil vso podporo in pomoč. Kot knjižničar je, čeprav ni maral različnih novotarij, tvorno sodeloval pri digitalizaciji in objavi gradiva na portalu kulturne dediščine Kamra in v Digitalni knjižnici Slovenije ter pri projektu restavriranja in digitalizacije znamenite farmakopeje Hieronymusa Bocka Kreuterbuch iz leta 1572, hranjene v novomeški frančiškanski knjižnici. A kot zapriseženemu bibliofilu mu je tiskana beseda pomenila največ; s posebnim žarom v očeh je knjige podarjal in sprejemal. Pod njegovim vodstvom je knjižnica frančiškanskega samostana dobila svoj novi moderni grafični ekslibris oz. več teh, imel pa je tudi več svojih lastnih ekslibrisov, s čimer je še podkrepil svojo globoko zavezanost knjigi in pripadnost svojemu knjižničarskemu delu.

Bil je dolgoletni član Društva knjižničarjev Dolenjske, Filatelističnega društva Novo mesto, Društva Exlibris Sloveniae ter član Slovenske matice.

Ob deseti obletnici smrti patra Felicijana je Knjižnica Mirana Jarca v sodelovanju s Frančiškanskim samostanom Novo mesto pripravila manjšo priložnostno razstavo v samostanski Karmelski kapeli. Pred očmi obiskovalca se v besedi in sliki odvijeta prekratko življenje in delo t. i. duhovnega mecena

Frančiškan pater Felicijan Pevec leta 1976 (fotografijo hrani Frančiškanski samostan Novo mesto)

Novega mesta, patra Felicijana Pevca, od njegove mladosti, ko je začutil svoje poslanstvo v tem svetu, prek njegovega posluha za delo z najranljivejšimi in pomoči potrebnimi do njegovega drugega življenjskega poslanstva – poslanstva knjižničarja, strastnega zbiralca in raziskovalca kulturne dediščine, predanega kulturnika.

Pater Felicijan Pevec je kot prišlek postal znan obraz z novomeških ulic, kulturnih srečanj in dogodkov, številnim Novomeščanom so se globoko vtisnili v spomin njegovi podoba, glas, stisk roke, njegov značilni humor, pozitivna naravnost, njegova zunanja moč in notranji mir. Duhovna in kulturna zapuščina, ki ju je p. Felicijan namenil Novemu mestu, Novomeščanom in frančiškanski skupnosti, nista sami po sebi umev-

Ekslibris p. Felicijana, velikega ljubitelja knjig in male grafike (iz zbirke ekslibrisov Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto)

ni, vredni sta globokega poklona in trdne odločitve o predaji njegove duhovne in snovne dediščine naslednjim rodovom.

Viri in literatura

Koncilija, T. Vesolje Knjižnice Frančiškanskega samostana v luči postmodernistične proze Umberta Eca in Jorgeja Luisa Borgesa. *Rast*, letn. 31, sept. 2020, št. 1, str. 70–77.

Markelj, M. Življenje v frančiškanski kuti in s knjigami: pogovor s p. Felicijanom, Jožetom Pevcem, knjižničarjem novomeške frančiškanske knjižnice. *Rast*, letn. 16, št. 3/4, jul. 2005, str. [349]–358.

Peperko Golob, D. Novomeški knjižničar p. Felicijan Pevec (1950–2012): In memoriam. *Knjižničarske novice*, letn. 22, št. 8, avg. 2012, str. 1–2.

Šuštar, B. P. Felicijan Pevec kot širokogrudni mecen raziskovalcev. *S patri smo si bili dobri: tri stoletja brežiških frančiškanov*. Krško, Ljubljana, 2013, str. 447–448.

Ustni viri: p. Krizostom Komar, maj 2022.

/.../ in p. Felicijan Pevec, ki si spoštljivo natika bele rokavice, preden bo v roke prijel kako dragotino frančiškanske knjižnice in jo s svojim značilnim humorjem predstavil skupini mladih, ki z zadržanim dihom čaka njegovih besed. /.../

Tomaž Koncilija, profesor, Gimnazija Novo mesto

MAGNEZIJ Krka 300

MAGNEZIJ Krka 400

BODITE ŠE BOLJ NEUSTAVLJIVI

Magneziju Krka 300 se je pridružil **Magnezij Krka 400**, ki vsebuje več magnezija in tako še bolj pripomore k:

- ✓ zmanjševanju utrujenosti in izčrpanosti,
- ✓ normalnemu delovanju mišic.

Peter Novak

(1937-2022)
strojni inženir,
uveljavljeni
strokovnjak
na področju
energetike

Igor Vidmar

Fotografije: Boštjan Pucelj

Novomeščan, strojnik, zaslužni profesor in nekdanji dekan ljubljanske strojne fakultete in novomeške visoke šole za tehnologije in sisteme, velik zagovornik pridobivanja električne energije iz obnovljivih virov, član Društva Novo mesto.

Marca se je od nas poslovil Peter Novak, Novomeščan, zaslužni profesor in nekdanji dekan Fakultete za strojništvo Univerze v Ljubljani, eden vodilnih evropskih strokovnjakov na področju pridobivanja električne energije iz obnovljivih virov, promotor razvoja visokega šolstva na Dolenjskem, nekdanji dekan novomeške visoke šole za tehnologije in sisteme ter eden izmed najbolj gorečih zagovornikov ustanovitve novomeške univerze. O razvoju slovenskega visokošolskega sistema je imel svojo vizijo – navduševal se je nad idejo o združitvi slovenskih univerz v Univerzo Slovenija in upal, da bodo v njenem okviru delovale tudi fakultete iz kampusa v Drgančevju.

Peter Novak se je rodil 27. aprila 1937 v Novem mestu, kjer je leta 1955 končal gimnazijo. Na Fakulteti za strojništvo Univerze v Ljubljani je diplomiral leta 1961. Doktoriral je leta 1975 na strojni fakulteti v Beogradu. Od leta 1961 do upokojitve je bil predavatelj na Fakulteti za strojništvo Univerze v Ljubljani, od leta 1985 kot redni profesor. Dekan fakultete je bil med letoma 1991 in 1995. Bil je avtor več kot 430 znanstvenih prispevkov, v njegovi lasti je bilo tudi 10 patentov.

Sončni Peter je bil njegov nadimek, ki se ga je prijel že tam nekje na začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko se je začel zavzemati za uporabo sončne energije. Daleč pred časom je bil s tem tedaj dr. Peter Novak. Tudi po upokojitvi je bil vse do konca življenja eden glavnih ambasadorjev inženirske stroke doma in v tujini, vedno poln idej in vedno, tako kot nekoč, pred svojim časom. Ko se je večina energetskih strokovnjakov navduševala nad nafto in jedrsko energijo, je predaval o sončni energiji. Videl je še dlje – njegova vizija je bil energetski sistem z obnovljivimi viri, ki ima tri nosilce energije: elektriko, metan in metanol, katerih osnovni vir je sončna energija.

Ko se je leta 1955 po gimnazijski maturi odločal za poklic, je bilo jasno, da se bo odpravil na eno od tehniških fakultet. Tehnika je tedaj neskončno burila domišljijo dečkov in mladeničev, drugače kot danes. Prva letala je doživel med vojno, ko so z neba stresala smrt tudi nad rodnim Novim mestom, a to ne njega ne njegovih vrstnikov ni odvrnilo, da si ne bi želeli spoznati in izkusiti omamnega občutka letenja tudi oni. Tam nekje v prvem razredu nižje gimnazije se je vpisal k modelarjem in leta 1950 pomagal graditi prvi hangar na novomeškem letališču. Štirinajst let mu je bilo, ko je prvič skočil s padalom in pristal na drevesu, pri sedemnajstih je že pilotiral, dolga leta je bil tudi rezervni vojaški pilot.

Po diplomi se je kot asistent zaposlil na strojni fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1984 postal redni profesor. Skrb za okolje, ki mu tedaj niso posvečali kakšne posebne pozornosti, ga je leta 1969 pripeljala v tedanjo skupnost za varstvo okolja, član sveta za varstvo okolja je bil potem vse do leta 2011. »Nikoli nisem bil ortodoksen okoljevarstvenik, zagovarjal sem sonaravno gospodarjenje. Narediti moramo kompromis, če hočemo,

da bo človeštvo preživel,« je pred dobrim desetletjem v intervjuju za Dolenjski list dejal profesor Novak, ki je vse do konca življenja ostal član številnih uglednih mednarodnih strokovnih združenj.

Skladno s tem mišljenjem je leta 1972 začel propagirati sončno energijo kot energijo prihodnosti. Menil je, da bi sončna energija prek sintetično pridobljenega metana in metanola lahko skoraj popolnoma zamenjala fosilna goriva.

Svoja prepričanja in vizije razvoja je vedno rad delil tudi z javnostjo, pogosto je dajal intervjuje za najpomembnejše slovenske časnike, bil je tudi pogost gost v osrednjih informativnih oddajah Televizije Slovenija. Kljub častitljivim letom je kot iz rokava stresal podatke, o katerih se nam niti sanjalo ni. Zdeli so se nemogoči, a so vsakič prestali vsa preverjanja. Bili so vedno do decimalke natančni. Ko so se lani začele zviševati cene energije, je opozarjal, da tisto zvišanje cen ni imelo nobene trdne osnove, in predvidel praktično vse, kar se nam dogaja zdaj. Bil je preprosto človek pred svojim časom. Če bi ga bolj poslušali, bi nam bilo danes precej lažje.

Peter Novak se je pogosto udeleževal dogodkov Društva Novo mesto, bil je prisoten tudi na zadnjem predkoronarnem zboru članov spomladi leta 2019. Na skupinski fotografiji stoji za pokojnim Marjanom Moškonom, od tedaj pa so se od nas poslovili še Anton Škerlj, Nika Klemenčič in Albert Račević.